

ישיבת המאה ושלוש

ביום ב' בסיוון תשל"א בשעות 3.00-7.00 אחה"צ בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: אורחים: משפחת ריבלין.

החברים האדונים אברמסון, אורבך, בן-חיים, ברגרין, דותן, ייבין, מירסקי, מלמד, מלצר, רבין, שלי.

החברים היועצים האדונים בן-שמאי, ולנשטיין, פליישר, צרפתי, קדרי, רצהבי, שבטיאל.

המנהל האמרכלי האדון בן-מנחם.

חברי המזכירות: הגברות בהט, קלאר, רייך, והאדונים אסטרמן, מדין.

הצטדקו על היעדרם האדונים בלאו, מיקם.

האדונים מורג, שירמן, אירמאי, ברוידא בחו"ל.

סדר היום: א. דברים לזכר פרופ' י"י ריבלין ז"ל

ב. אישור מונחים בנרות הבניין

ג. הצעות הוועדה לתקנת הלשון.

א. הא' בן-חיים: מליאת האקדמיה מתכנסת היום, והיא אבלה. שכלה האקדמיה ללשון אחד מבחירי חבריה, ידיד ורע לרבים מבין אנשי האקדמיה, פרופסור יוסף יואל ריבלין זיכרונו לברכה.

איש רב פעלים ורב אנפין היה חברנו ריבלין. תחומי התעניינותו שונים ולכאורה אף רחוקים זה מזה: הוא חקר בעיות בדת האיסלאם; תרגם מספרותם של בני ערב, הדתית והעממית; הוא חקר את הפולקלור במיוחד של יהודי התרגום, תיאר את הווי חיהם, פרסם משירתם העממית המושרת בפיותיהם בלשון הארמית המיוחדת להם, ואותה סיגל לעצמו עד כדי דיבור בה; הוא עסק בהתלהבות בתולדותיו של היישוב הישן, בסדרי חייו הציבוריים. הוא עסק ביישוב שזיקתו לו היתה זיקת לב ונפש.

התחומים השונים והמשונים זה מזה היו לאחד בלבו של חברנו ריבלין, לאחדות רוחנית. הוא, צאצא יהדות ליטא האשכנזית, היה לאיש המזרח, מעורה בו ואוהב אותו ואף מתגאה בו (היה נוהג לומר שהוא "יטני", יליד המקום). כשם שהיה מושרש השרש היטב בתרבות ישראל. עדות מובהקת להשתרשותו במזרח הם קשריו אל הערבים, אל חכמים מבין מוריו, וסתם עם-הארץ. ואמנם ראינו בכיתו, בימי אבל השבעה, ערבים משתפים עצמם באבל המשפחה. מן המזיגה של תרבות המזרח ותרבות ישראל העלה את תרומתו ללשון. למעלה מ-41 שנה היה קשור למוסד הזה, לוועד הלשון ולאקדמיה ללשון, פועל ברבות מוועדותיו, משתתף במנהלותיו, ובכל מקום ובכל זמן שפעל, באמנות פעל - ולא חסך עמל ולא חס על יגיעה, כל אימת שנקרא - נענה.

זכרו, וזכר פעולתו המבורכת וזכר האיש היקר, אציל הרוח וטוב העין יהא עומד בקרבנו ימים רבים.

הא' רבין אומר דברים

לזכר יוסף יואל ריבלין ז"ל

פרופ' יוסף יואל ריבלין היה מאותה חבורה מופלאה של ילידי יהדות אשכנז בארץ הקודש, אשר הצליחו באישיותם ובתכונותיהם התרומיות לגשר על פני הבדלים שנוצרו ע"י הפרדה במשך מאות בשנים בין יהודי ספרד לבין יהודי אשכנז.

יליד ירושלים של אותם ימים, של התחלת תחיית הלשון והיישוב החדש. הוא חונך באחד המוסדות המפוארים של היישוב הישן, בישיבת עץ חיים ובמוסד, שאמנם היה קיים לפני היישוב החדש, אבל נעשה אחד ממרכזיו – בית-ספר למל. בצעירותו בא תחת השפעתם של אנשים הקשורים בוועד הלשון, של דוד ילין ושל יוסף מיוחס, ומהם שאב את ההשראה לפנות ללשון הערבית למען העשרת הלשון העברית. בשביל צעיר יהודי באותם ימים ללמוד ערבית ספרותית – היה דבר נדיר. אלא שכנראה מה שהלהיב אותו בעניין זה, היה העידוד שקיבל מאותה קבוצת אנשים, ובראשם בן-יהודה, אשר קיוו לשאוב מלימוד מעמיק של הלשון הערבית ידע והבנה למען תחיית העברית. אפשר לומר, שהגיע לערבית שלא לשמה, והמשיך – לשמה.

חיבורו הראשון (תר"ע), שמסר אותו לרבים מידידיו, אשר ביקרו אצלו ביום שהגיע לגבורות, היה מגילה, שלא הופיעה בשמו, "מגילת רוס", סאטירה נגד הסוציאליסטים שבאו מרוסיה.

חיבורו השני, שכתב שש שנים אחרי זה, היה תרגום אחת היצירות הרומנטיות של הספרות הערבית, שירת ענתר הגיבור.

שני ספרים קטנים אלה סימלו את דרכו לעתיד.

הוא נשאר כל ימי חייו איש הפעילות הציבורית והפעילות למען העברית ואיש המדע המזרחני-הערבי, ואיחד את שני הדברים בצורות שונות.

את פעילותו הציבורית התחיל בהיותו מנהל של בית-ספר בטבריה, שם היה עד שנת 1922. אז יצא לגרמניה, לפראנקפורט, שם היה תלמידו של אחד המזרחנים היהודיים הגדולים של זמננו, פרופ' יוסף הורוביץ, במשך חמש שנים. עבודת הדוקטור שלו היתה על הלכה בקוראן – איחוד מה שלמד על ברכי היהדות עם אותם דברים שלמד בפראנקפורט.

כאשר חזר ארצה, נבחר ליו"ר הסתדרות המורים, אשר הוא היה ממיסדיה לאחר מלחמת העולם הראשונה, ונשאר יו"ר ההסתדרות במשך אחת-עשרה שנה.

למעשה בכל תקופת היותו מורה באוניברסיטה העברית המשיך להיות קשור לציבור המורים, ללמד בסמינר, בניגמסיה. בעיסוקיו כחוקר הערבית לא חזר לעניין מחקר הדת המוסלמית, וחבל. כי ספרו הראשון, שהודפס שנים רבות לאחר מכן בירושלים, היה ספר חשוב ביותר, וגם היום הוא נחשב בקרב העוסקים בקוראן כספר יסוד. אבל הוא ראה, כתמיד, את צורכי הציבור. השעה דרשה להכשיר את הקרקע ללימוד הלשון הערבית, באוניברסיטה ובבתי הספר, ועל כן הקדיש את מרצו ואת מחקריו לעניינים הקרובים לצרכי לימוד הלשון. הוא היה מורה מסור, מוכשר וחביב על תלמידיו, וידע להפליא להנחיל להם את הלשון הערבית.

זכיתי להיות פעמיים תלמידו: הייתי תלמידו לעברית בהיותו בפראנקפורט כאשר הייתי ילד; והייתי תלמידו לערבית, כאשר באתי לארץ כסטודנט בשנת 1932. למדתי אצלו לכתוב מכתבים מסחריים בערבית: הזמנות ספרים, בקשות לשכור בית וכדומה, והוא ידע להלביש את הנושאים היבשים האלה בהומור המיוחד שלו, באהבתו העמוקה ללשון הערבית, לדרך הבעתה, עד שכל צירוף לשון הפך לתלמידיו לחוויה.

בחיי כתב שני ספרים ללימוד הלשון הערבית, אבל בעיקר הקדיש את מרצו לתרגום ספרי יסוד של הספרות הערבית לעברית. אוכיר את התרגום של חיי מוחמד לאבן-השאם, בשני כרכים (תרצ"ב-תרצ"ג), את התרגום של תשובות רבי יהושע הנגיד, את תרגום הקוראן (תרצ"ו) ואת תרגום אלף לילה ולילה, שהצליח לסיימו זמן קצר לפני פטירתו.

תרגום הקוראן היה מפעלו המדעי העיקרי. הוא נחשב במדע הערבית לאחת המשימות הקשות ביותר. מעטים מבין גדולי המדע העיוני לגשת למפעל זה, מפני שהקוראן כתוב בסגנון,

שנם הערבים עצמם טוענים שאין בני אדם יכולים לחקותו. זהו סגנון רחוק מסגנונם של אנשים, ומתרגמו ללשון אחרת נתקל בקשיים המביאים אותו לידי תסכול וייאוש. פרופ' ריבלין הצליח לתרגם את הקוראן לעברית צחה, יפה ומובנת, בלי לסטות מן הפירושו המסורתי של הספר. עבודתו זו, שבה השקיע אהבה ומסירות, היא חשובה ביותר, כי בתרגום הקוראן הוא פתח פתח להבנה הדדית בין העמים. אבל בתרגומו אלה הוא עשה עוד מעשה גדול – הוא נתן ללשון העברית החדשה ממד חדש. אנו רגילים לדבר על מה שעשו מתרגמי ימי הביניים להרחבת הלשון העברית בגלל האתגרים החדשים שהציבו לעצמם. בזמן החדש נעשו מעט מאוד תרגומים מן הערבית לעברית של ימינו. אתגר זה עדיין לא מצא אנשים המוכנים לקבלו ולעמוד בו. חלקו של פרופ' ריבלין במעט שתורגם הוא רב. אני מעריך, שתרגם כמעט מחצית הדברים שתורגמו בכלל בימינו מערבית לעברית. בקבלו על עצמו משימה זו של תרגום מן הסגנון הערבי, שהוא כל כך שונה מסגנונו היום, אל הלשון העברית, הוא תרם להרחבתה של לשוננו החדשה. עבודתו הספרותית והמדעית לא היתה כולה כלולה במדע האיסלאם. כתב הרבה מאוד על תולדות ירושלים. ספרו האחרון שיצא – "פקידי ואמרכלי ערי הקודש" – הוא ספר גדול וחשוב, שיש בו גם תרומה ניכרת לתולדות הלשון העברית.

הוא גילה את לשונם של יהודי התרגום, היהודים הכורדים. אסף את שיריה וסיפוריה של יהדות זו ופרסם אותם בספר גדול (תש"ט) וכך פתח את שערי ספרות זו בפני שאר בני העם. בעשותו זאת, גם נתן לאותה קהילה עידוד רוחני, והראה להם שמסורתם יש בה עניין לא רק להם עצמם אלא לעם כולו.

ריבלין נעשה חבר הוועד הלשון בשנת תר"ץ. במשך כל השנים שהיה חבר בוועד הלשון ובאקדמיה, השתתף בצורה אינטנסיבית בעבודה, היה חבר בוועדות רבות ובוועדים, והשתתף בהתייעצויות, והוא היה אחד המשתתפים הקבועים ביותר בישיבות המליאה. תרומתו לוויכוח היתה מיוחדת במינה, כי הוא לא רק דיבר על ענייני לשון; כאשר דיבר על איזו נקודה לשונית, היו דבריו מתובלים זיכרונות מחיי ירושלים בימי נעורו ועל סגנונם של האנשים בתקופות שונות: העלה תמיד ביטויים ודרכי דיבור של אותם ימים וידע להציג את הבעיות שדיברנו עליהן במסגרת שלבי התפתחות של הלשון בימי תחייתה. אני מקווה, שיבוא מלומד צעיר ויאסוף את ההערות הרבות שלו הכלולות בכרכי זיכרונות האקדמיה, יעבד אותן ויבנה מהן תמונה של העברית, כפי שהיתה פעם וכפי שהשתקפה בזיכרונו של פרופ' ריבלין.

כוח זיכרונו היה אולי התכונה הבולטת ביותר בכל אופיו. הוא ידע לספר על הרבה דברים, וגם כתב זיכרונות, שלא פרסמם בימי חייו. באוסף התיעוד בעל-פה של המכון ליהדות זמננו יש שעות רבות של הקלטה מדברי זיכרונו. גם היה אספן נלהב ועקשן של מסמכים הנוגעים לקורות היישוב ולתולדות ירושלים. מסמכים אלה שמר בכספת בביתו, ולעתים הראה אותם לאנשים, באמרו: הלואי ופעם אוכה להוציא את כל המסמכים האלה לאור, ולא זכה. אני מקווה שנוכה להוצאת מסמכים אלה לאור, ובכך נכבד את זכרו כאיש מדע, כאספן, כאדם המסור כולו לתולדות אותה ארץ ואתה עיר שאהב כל כך ולמוסדות שהיה כל כך מסור להם וקשור למטרותיהם.

יהיה זכרו ברוך.

ב. הא' רבין: בסדר היום כתוב: אישור מונחים – 1. מונחי נגרות הבניין; 2. מונחי יציקה. התקיימה ישיבה של ועד המינוח ביום כ"ה באייר לפי המתכונת החדשה שנקבעה במליאה. חברי ועד המינוח ישבו בישיבה עם חברי הוועדה ועם החברים המזומנים. כל חברי המליאה הזומנו לישיבה, ואמנם אחדים מהם השתתפו בישיבה. לפי החלטת המליאה – בישיבה כזו מאשרים את הרשימה, ולמליאה יש למסור רק הודעה.

הדיון היה ארוך וממצה, ואישרנו את הרשימה של מונחי גרות הבניין. את הרשימה של מונחי היציקה נביא למליאה בהודמנות אחרת.

ברשימה זו נעשו מספר תיקונים. חברי הוועדה נשאלו מספר שאלות. בהודעה האחרונה הייתה לפניכם הרשימה, ואלה הם השינויים שהוכנסו בה: במקום "דלת זחיתה" וכו' מוצעים המונחים: דלת הזזה, חלון הזזה, תריס הזזה. הוספנו לפי החלטת הישיבה הזאת שתי מלים, שלא היו ברשימה הקודמת: חלון הזזה, תריס הזזה. עלינו להדגיש, שהחלטה זו אינה באה להפקיע את המונח "זחית". מונח זה יוסיף לשמש בשאר שימושי המרובים, אלא שהוא יתייחס בעיקר לכלי מדידה, ואילו לשלושת הדברים, הקשורים בחיי יום-יום ובבניית דירות, קיבל ועד המינוח המורחב את המונח המקובל בארץ – הזזה.

היה יוכוח ארוך על הסוגים השונים של זכוכית, שאי אפשר לראות בעדה כדרך שאפשר לראות בעד הזכוכית הרגילה השקופה. נאמר לנו, שאין במציאות זכוכית שאינה שקופה בכלל. והצענו לסוג אחד של זכוכית כזו את המונח: זכוכית שקופה למחצה. זוהי זכוכית שמצד אחד היא אטומה לגמרי, ומצד שני היא שקופה. ויש סוג מיוחד של זכוכית שקופה למחצה, זו שקיבלה טיפול, והיא כאילו מכוסה חספוס שאי אפשר לראות בעדו אלא במצומצם. לזכוכית זו אנו מציעים לקרוא: זכוכית מועמת.

החלטנו על שני מונחים בחיתוך עץ וקבענו הבחנה לפי הזווית: א. מֶדֶר; ב. קֶצֶע. מֶדֶר (chamfer באנגלית) – חיתוך משופע מן המשטח העליון של הלוח עד לתחתית; קֶצֶע (bevel באנגלית) – חיתוך משופע מן המשטח העליון של הלוח, שאינו מגיע אל תחתית הלוח.

מונח אחר שהחלטנו עליו הוא המונח גַּף תְּלוּי מְזוּהָה. המלה "מזוהה" באה במקום השימוש היום-יומי המצוי: מְזוּנָה. החלטנו ש"מזוהה" מנוגד לחוקי הלשון, וצריך לקרוא לזה מזוהה. כיוון שאנשי ועד המינוח המורחב סברו, שיהיה קושי להחדיר את המונח מזוהה, נתנו גם מונח אחר, והוא: גַּף תְּלוּי זוּיָה.

על מונח אחד היה ויכוח גדול, שם לדלת שיש לה שני חלקים. כידוע בתלמוד קוראים לזה דף, ואילו בימינו הונהג המונח אגף, והוא נכלל ברשימה של ועד הלשון שפורסמה בלשונו כרך ט"ז. שם מופיע גם אגף וגם דף. היו חברים, שרצו רק במונח דף לבדו. ההחלטה הייתה ללכת אחרי הרשימה הקודמת, ולא לסטות מן ההחלטה. אלא שלאחר הישיבה קיבלנו מכתב ממר אסטרחן על אותה החלטה של אגף ודף. ואלו דבריו:

בישיבתו האחרונה, ביום ה' שעבר, החליט ועד המינוח, תוך חיפון-מה לפני נעילת הישיבה, לקיים תרגום המונח: leaf, wing; battant; Flügel – אגף, דף, לפי ההצעה שבלשונו כרך ט"ז עמ' 244/1.

רואה אני, שהצעה זאת סותרת קביעה אחרת של ועד הלשון (לשונו שם עמ' 114/1, מונחי חיבור עצים), שבה משמש המונח "דף" לענין אחר במקצוע הנגרות: דף גושני, דף לבוד, מְלִית הַדָּף). הוברר לי שמונח זה כבר נתקבל ונשתגר בשימוש אנשי המקצוע, אם לענין המוצע ב"לשונו" עמ' 114 ואם כמו בתעשיית הלבירים – לשכבה אחת בלוח עץ לבוד. שימוש מונח אחד לשני עניינים באותו מקצוע רק מבלבל, לא יתכן לומר: דף (הדלת) עשוי דף, או שני דפים. כמו כן לא ייתכן שלי-אגף" חלון או תריס העשוי פסיסים פסיסים ייקרא "דף".

אציע שלא להביא את ההצעה האחרונה של ועד המינוח לאישור המליאה ואבקש אישור להצעת הוועדה המקצועית: רק "אגף-wing". אם לא יסתייע הדבר, יש להחזיר את המונח לדיון בוועד המינוח.

אני מקווה, שגם פרופ' ייבין, התובע בתוקף קיום לשון המקורות, יסכים שאין להחזיק

בכלל זה –

- א. אם לשון המקור סותרת את המקובל בלשון ימינו וגורמת לבלבול.
- ב. אם לשון המקור מבטלת קביעה של ועד הלשון או של האקדמיה ("תפוש לשון אחרון" – רשימת חיבור עצים אושרה בשנת תש"ז, היא ביטלה אפוא את ההצעה "אגף, דף" שהוצעה ע"י ועד הלשון בשנת תש"ה).
- ג. אם ההצעה סותרת את העיקרון, שאת קיומו תבע תמיד פרופ' ייבין, שיש להביא לפני בעלי המקצוע מונח אחד ולא שני מונחים.

אני רוצה להציע הצעה מעשית: שנאשר את הרשימה כפי שאושרה בוועד המינוח, ונעמיד לוויכוח, ברשות היושב ראש, את השאלה: איך קוראים לחלק אחד של דלת העשויה שני חלקים? העניין דחוף. זהו עניין למדיניותה של האקדמיה, שהרי מדובר כאן במונח מן המקורות שאנו משתמשים בו שימוש שאינו כמו במקורות. שוחחנו עם כמה מהחברים, וכולם חושבים, שזה עניין למליאה.

במונח אחד – מפתח סרגיד – תהיה עוד בדיקה מדעית, והוא אינו מובא לדיון היום.

הא' בן-חיים: לפני הוויכוח אני מבקש לברר את הצד הפורמלי. נושא שוועד המינוח המורחב החליט לאשרו ושלא להביאו למליאה – לפי ההסדר החדש, שסיכמנו בישיבה האחרונה – אין צורך לדון בו במליאה. אבל כאן יש ערעור, שלא הובא על ידי ועד המינוח. לפנינו שתי אפשרויות: לבקש מוועד המינוח שיחזור ויעיין במונח שמערערים עליו, או לבקש מן החברים שסיכמו לדון במונח זה במליאה. אני שואל את חברי ועד המינוח, אם הם מסכימים, שאכן נדון בשאלה זו במליאה או לאו.

הא' ייבין: לצד הפורמלי – לדאבוני נסתבכה האקדמיה בהחלטות הסותרות זו את זו. שלוש ועדות שלנו במונחים הקרובים זה לזה כל אחת קיבלה החלטה אחרת. אני חושב, שהבירורים יועילו כאן. יש למצוא מוצא מן המבוך הזה. ישבה ועדה למונחי הנגרות והחליטה ש"דף" זה לוח, ולא לוח פשוט, אלא לוח לבד, שעשוי בדרך מיוחדת. וישבה באותו זמן ועדה אחרת, למונחי ארכיאולוגיה, וקבעה ש"דף" זה חלק אחד של דלת כפולה. וישבה ועדה שלישית, שלא שמה לב למה שהחליטה ועדה זו האחרונה והחליטה שחלק כזה ייקרא אגף. לפנינו שלוש החלטות סותרות. החלטות קיימות; עלינו למצוא עצה, איך לצאת מהמבוך הזה. הצד השני הוא עקרוני. עלינו ליחד דיון יסודי וממצה על השאלה: מה אנו עושים במונחים שבשפת המקורות אינם תואמים את הנוהג של היום. יש בנו מחמירים האומרים, שאין לשים לב לנוהג, וצריך ללכת לפי המקורות. יש האומרים ההפך מזה, דהיינו ללכת אחר הנוהג.

הא' דותן: עמדתי להציע שנשמע את דעתו של פרופ' ייבין. הוא שערער בוועד המינוח המורחב. והיה אם ייסוג מעמדתו לאור העובדה שנתגלתה החלטה נוספת, הרי נפתרה כל הבעיה. עכשיו שמענו, שהוא לא ייסוג.

הא' ייבין: יש החלטה של הוועדה, והיא פורסמה ב"לשונו".

הא' דותן: אבל ההחלטה האחרונה היא הקובעת.

הא' בן-חיים: ועד המינוח הכריע בין שתי הצעות.

הא' ייבין: מתוך אי-ידיעה של החלטה שלישית.

הא' בן-חיים: אתה סבור, שהחלטה זו טעונה דיון נוסף? ועד המינוח הכריע. הא' ייבין אומר, שהוועד לא ידע את המציאות. השאלה היא, אם נחזיר את השאלה לוועד המינוח, או שנסיים את העניין במליאה. אפשר לסיים את העניין במליאה.

הא' קדרי: אשר למונחים הראשונים, שמופיעה בהם המלה "הזוה" – דומני, שיש כאן מכשול, שאנו נותנים בפני המשתמשים בהם. יכול להיות שנגיר ירושלים אומרים "הזוה", אבל נגרי תל אביב והסביבה אומרים "זוה": "תריס זוה". מוטב שנבחר במונח אחר, שלא יהיה למכשול.

הערה שנייה – לעניין "אגף" ו"דף". לעצם אחד נקבעו שמות שונים, אחד מן המקרא ואחד מן התלמוד. אם נקבעו לאותם מונחים שימושים אחרים, אפשר למנוע ערבוב מונחים על ידי תוספת לוואי: דף הדלת, אגף הדלת, דף לבוד... אפשר לקיים את שני המונחים בתוספות לוואי.

הא' בן-חיים: החברים קיבלו את החומר לפני ישיבת ועד המינוח, ויכלו לערער על מושג זה או אחר. הם הזמנו לישיבה. ועד המינוח הכריע, ואיננו יכולים לשנות זאת. על כך אין ערעור. הערעור הוא על מונח אחד, שעליו החברים מעידים שעשו את המלאכה שלא מידיעה שלמה. לכן הסכימה המליאה לדון בכך. אולי נשמע לפני הדיון את דעתו של מר אסטרך, שהוא בא-כוח הוועדה מחיפה, שבא לערער על המונח: מדוע אנשי חיפה אינם יכולים להסתפק בהחלטה של ועד המינוח.

הא' אסטרך: "דלת" – כאן – מתקן הסוגר או פותח פתח כניסה. גם לוח אחד הסוגר פתח כניסה נקרא דלת. ויש שדלת מורכבת משניים, שלושה לוחות ויותר. אנו מציעים לקרוא לכל חלק נע ממתקן הסוגר פתח – "אגף", בין שהוא של דלת, בין שהוא של חלון או תריס, בין שהוא סובב על ציר ובין שהוא מחליק או מוסג לאורך הפתח. ההצעה לקרוא לחלק של מתקן זה "דף" אינה נראית מטעמים ענייניים ולשוניים כאחת:

א. יש חלונות או תריסים העשויים מסגרת ובתוכה פסיסים של עץ, זכוכית, אלומיניום וכד'. כלום נקרא למסגרת כזאת "דף"? הוועדה סבורה, שצריך להיות מונח אחד בעניין זה לדלת, לחלון ולתריס.

ב. הוועדה למונחי חיבור עצים קבעה את המונח "דף" לחומר שממנו אפשר לעשות לוחות, ובמשמעות זו הוא מצוי בשימוש. אם לוח הדלת עשוי דף נושני אחד, אפשר לקרוא לה "דף"; בימינו רוב הדלתות עשוי מסגרת ושני דפים לבודים המכסים אותה מזה ומזה. וזה תואם את לשון המקורות, שלפיהם דלת אחת (חלק אחד) עשויה דפים.

במדבר רבה, פרשה י דף ד, יב, הוצאת יבנה, כרך י, עמ' 100: "דברי חכמים כדרבנות וכמסמרות נטועים – מה המסמר הזה הנטוע בדלת הוא מקיים הדפין"; ייתכן שכיוונו לקרש. אונקלוס שמות כו, טו-טז דפא = קרש; אולם בימינו איננו קוראים לקרש דף; ויש דף במובן של מדף.

הא' מלצר: השתתפתי בישיבה של ועד המינוח, ודומני שרוב גדול של חברי הוועד לא הייתה דעתם נוחה מן התוספת של דף, אבל מתוך חיבה ואהדה לפרופ' ייבין הסכמנו לזה. עכשיו אני רואה, שאין מוצא. אמנם יש סתירה בין המשמעות של דף במקורות ובין משמעותו היום. אך אין בכך כלום. הרבה שמות קיבלו תוכן אחר. היום "דף" איננו דלת.

הא' בן-חיים: מדבריו של הא' אסטרך מסתבר, שיכול להיות שדלת תהיה דף, אך לא כל דלת.

הא' מלצר: תיתכן דלת עשויה מסגרת עם שניים-שלושה דפים, והדף הוא חלק. ואילו אגף מזכיר כנף. עכשיו הכול תלוי בדעתו של פרופ' ייבין, אדרבה, יאמר לנו איך הוא מייצג ליישב את השימוש של דף במקום אגף.

הא' שבטיאל: איני סבור, שיש מקום ל"אגף" לעניין זה, שכן נתפס שם זה לצורך אחר: מחלקה, ועדה וכדומה כגון: אגף החינוך, אגף אפסנאות, אגפו של אולם (צדו של אולם). טוב מ"אגף" הוא "גף", "גפיים". ועשוי שם זה לצורך זה. גם בערבית שימושית של יום יום ייאמר לדלת אחת: "ג'נאח" ולדלתיים זו בצד זו "ג'נאחין".

הא' בן-חיים: כל מגמתו של פרופ' ייבין הייתה להדגיש, שבמקורות השתמשו ב"דף". בחפירות לא נמצאו עד כה דלתות עם פסיסים, אלא מה שנמצא היה דף. והיה שהבחנו בין שימוש עתיק, שהוא מצומצם, לבין משהו כולל ורחב יותר. מדבריו של הא' אסטרן לא ראינו, שאסור להשתמש ב"דף"; דף זו אחת האפשרויות של דלת. הדבר הכללי שהוא זקוק לו הוא – אגף. איני רואה כאן סתירה. יש מושג מצומצם, שהוא נשאר בארכיאולוגיה, ויש מושג כולל שיכול לכלול צורות שונות. אם לא תערערו על אגף, אפשר לאשר את מה שהיה לגד עיני הוועדה.

הא' ייבין: אין זה עניין אישי שלי. גם במקורות יש התפתחות מסוימת. תחילה ודאי הייתה דלת כזו. כבר בזמן המשנה והתלמוד יש דוגמאות ממשיות של דלת מן החפירות, שאמנם היא דף אחד, אבל היא עשויה מלוחות מחוברים זה אל זה. וגם אז היא נקראת "דף של דלת". איך נצא מן המבוך? דף פירושו קודם כול – לוח. טעו שלוש ועדות – וזה קורה לעתים קרובות, שוועדה אחת אינה יודעת, מה נעשה אצל השנייה. ועדה אחת קבעה, ש"דף" זה רק לוח, דף לבוד. ועדה שנייה קבעה, ש"דף" זה הצד האחד של הדלת, שיש בה שני חלקים. עכשיו באה ועדה שלישית, שלא שמעה מה שקבעו הוועדות הקודמות, והיא קבעה לצד אחד של הדלת – אגף.

"אגף" פסול לעניין זה, כי אגף זה חלק של בניין. לבניין יש שלושה אנפים. מה לזה ולדלת? זה לא שייך לכאן. הא' שבטיאל הציע "גף". זה עניין של טעם. "אגף" זה לא יכול להיות. זה מונח מוטעה, המתורגם בטעות מן Flügel, wing. נשאר "דף", הכרחי להשאירו ללוח, כי מונח זה מקובל בין הנגרים, וקשה יהיה למצוא מונח אחר. ולעניינו – "אגף" ו"דף" – גם דף יהיה פסול. דף של דלת עשוי שלושה דפים – וזה לא מתקבל. אשר לחלק של דלת – אני פוסל גם אגף וגם דף.

הא' אברמסון: במשנה לא התקשו בכך. משנה מפורשת (מסכת מידות) אומרת: "פתח היכל היו לו ארבע דלתות, שתיים מחוץ ושתיים בפנים". כל חלק של דלת היה נקרא דלת. אפשר לומר: בפתח יש שתי דלתות. (הא' דותן: ומה נעשה בחלון?)

הא' ייבין: על דלתיים אין צורך להתווכח. במשנה הכוונה לדלת בת שני חלקים. איך תאמר: דלת של דלתיים?

הא' אברמסון: פתח של דלתיים.

הא' ייבין: פתח הוא החלל. איך אתה קורא את החלק הסוגר את הפתח?

הא' בן-חיים: לפי הצעה זו כל חלק שהוא בפתח, כאשר הוא עצמאי, ייקרא דלת. פה יש דלתיים, ויכול להיות שהיו שלוש דלתות. מה שקראנו "דף", נקרא לו דלת. בחלון אפשר ללמוד גורה שווה.

הא' מלצר: נשאר את השם אגף, ואילו "דף" שבמשנה יישאר במקומו, ואם נחשוש לאי-הבנה נפרש: במשנה: "דף" – אגף של דלת.

הא' בן-חיים: הכול מסכימים, ש"דף" אינו נכון, הוא בלתי-אפשרי. נשארת האפשרות של אגף, והועלתה גם הצעה לומר גף.

הא' דותן: גף הוא מונח אחד, והוא מצוי ברשימה.

הא' אסטרנחן: המונח "אגף" ו"גף" שניהם נשאלו מכנפיים של ציפור. תחילה שימשו ודאי wing, Flügel לציון חלק אחד של דלת זוגית (דלתיים) סובבת, וכך הוא ההסבר במילונים רבים. אולם השימוש נתרחב, ובגרמנית מדברים היום על einfüglige, zweif., dreif., Tür. את הלוחיות מאחזים הציר עשוי עפי"ר שני קנים, שלוחית או "גף" מתמשכת מצדו של כל אחד. את הקנה העליון בדלת וזו במלבן או בקיר. כשמחזורים שני הקנים ע"י פין השחול לתוכם, סובב הקנה העליון האחו בדלת על גבי הקנה התחתון האחו במלבן. באנגלית מונח אחד leaf גם ל"אגף" של הדלת וגם ל"גף" של הציר. אולם אנו בכוונה הנחנו שמות שונים, כי ה"גף" של הציר נקבע ב"אגף" של הדלת.

הא' בן-חיים: גף תפוס למשהו השייך לציר, והדלת סובבת על ציר.

הא' מלמד: שמעתי מפי נגרים את המונח כנף. הם אמרו תמיד כנף, גם לחלון וגם לדלת: כנף שמאל, כנף ימין.

הא' בן-שמאי: המלה אגף מצויה בשימוש. שימוש במקצוע אחר אינו פוסל אותה כאן. היא משמשת גם בצבא, באסטרטגיה. אם היא משמשת והולמת את מראה העין, הריהי מלה טובה.

הא' מלצר: ההצעה של הוועדה הייתה אגף. על פי הצעתו של פרופ' ייבין נוסף המונח דף. אם הוא מודיע, ש"דף" אינו מתאים, נשאר המונח אגף.

הא' שלי: יש פגם קטן בדבר שגם אגף וגם גף יישמשו לאותו נושא, לאותה דלת. אולי כדאי משום כך להחליף מלה אגף ב"כנף"? אם יש בזה הקלה על הדיבור ועל השימוש רצוי שנסקול זאת.

הא' אורבך: איני חושש מפני מכשול שנשים לפני עיוור. הבריות יבחינו בין המלים. משתמשים במלה אגף במובן של צד אחד בהרבה תחומים. במשרדים יש אנפים שונים. איני רואה סיבה, מדוע לגבי דלת לא נאמר אגף. לא נראית לי ההצעה להכניס לכאן את הביטוי כנף. נחדש כאן מונח שאינו בשימוש.

הא' ייבין: ודאי, כל מונח הוא תפוס. לאור דבריו של פרופ' אורבך, המעיר על כך ש"אגף" חל על כמה תחומים, איני רואה כל סיבה, מדוע לא נקצר את המלה ל"גף". יש גפיים גם בצירים, ואין זה מפריע. וזה יכול להפריע גם בעניין הבניין, כי בבניין יש אנפים. אנו יכולים לומר, שיש שני גפי הדלת. איני רואה, מדוע אי אפשר לקצר את ה"אגף" ל"גף". ה"אגף", לטעמי, פסול הוא.

הא' בן-חיים: תפקידה של האקדמיה הוא לעקור מלים משובשות, ולדאוג להכנסת מלים מן המקורות, בכל מקום שהדבר אפשרי. ניסינו לעשות זאת, ונתברר שיש כאן תקלה. לא נראה לי, שנוכל לבוא אל הציבור ולהמליץ לפניו על שני מונחים נרדפים ולומר לו, שאפשר להסיר את האל"ף מ"אגף", ובגלל זה לגרום לטעות, בשעה שהמלה אגף מקובלת גם בטכניון. לא נבוא לבטל דבר שהוא מקובל ומצוי בשימוש. אני תומך במונח אגף.

הא' מלצר: אני רוצה לסלק את המכשול המקרי של גף. איני יודע למה אנו דנים ב"גף".

במקרה גף מופיע ברשימת שלפניו ליד אנף. והתחלנו שוקלים דף כנגד אנף. במילון עצמו הם רחוקים זה מזה.

הא' אסטרון: לפני שנים השתמשו במלה "כנף" גם במשרד השיכון. טענו לעומתם, שהם צריכים לכבד את ההחלטה שנתקבלה. ומאז בכל הפרסומים של משרד השיכון כתוב "אנף".

הא' דותן: אסור להעמיד להצבעה את המלה "גף". זהו מונח שנקבע לעניין אחר. תפקידנו להביא לידי אחידות, ולא לטשטש הבחנות קיימות.

הא' בן-חיים: אנו עוברים להצבעה על ההצעות השונות.

- בעד המונח אנף הצביעו - 10
 - בעד המונח כנף - 5
 - בעד המונח גף - 2
 - בעד המונח דלת - 4
- המונח אנף נתקבל.

אושר המילון למונחי נגרות הבניין (להוציא את המונח "מפתח סרגיד").

ג. הא' רבין: כל הדיון במספרים שבחשבון לא היה לרוחי. ואני שמח שהגענו לפרט האחרון: איך יש לומר 4/15. ההצעה היא כפולה: אפשר לומר, לפי הצעה זו "ארבע מחולק לחמש עשרה". אנו משתמשים בשני מספרים במין נקבה למספרים מופשטים. הבעיה היא בדרך השנייה המוצעת: "ארבעה חלקי חמש עשרה". נשאר מספר מופשט בצורת נקבה, ואילו בגלל המלה "חלקי" צריך לומר "ארבעה", ולא "ארבע". אינו דומה עניין זה ל"שני איקס" שתי איקס, שהרי כאן אנו סופרים את החלקים. "ארבעה מונה את מספר החלקים של חמש עשרה.

הא' בן-חיים: איך משתמשים בבית-הספר?

הא' צרפתי: אין הילד לומד, שארבעה מונה את החלקים, אלא ש"חלקי" הוא ביטוי קבוע המציין שבר. משום כך אומרים: "ארבע חלקי חמש עשרה" - כאילו: "ארבע - קו השבר - חמש עשרה". אולם מבחינת ההסבר אין ספק, שהכוונה לארבעה חלקים. משום כך נראה לי, שאי אפשר לפסוק אחרת ממה שהציעה הוועדה.

הא' אורבך: החלק של שולחן או של דף הוא זכר, אבל החלק של חמש עשרה - האם גם הוא זכר?

הא' בן-חיים: במקורות וגם בלשונות שונות מופיע "על" גם לחילוק וגם לכפל. אומרים: "ארבע על חמש עשרה". ויש גם שלוש אפשרויות, שכולן נכונות: ארבע מחולק...; ארבעה חלקי...; ארבעה מחמש עשרה.

הא' ברגרין: שמעתי מורים ותיקים וגם תלמידי סמינר אומרים בטעות "אחד חלקי עשרים". אני מציע לומר: "ארבעה חלקי...". אולם: "אחד מעשרים".

הא' שבטיאל: ייראה לי, שגם המונה וגם המכנה יש לכנותם בלשון זכר, שהרי מכוניהם הם חלקים מדבר מגובש (וחלק - לשון זכר הוא!). והמכנה לעולם לא ייתכן שיהא לדבר שבמניין.

כי מה טעם יש לומר $\frac{13}{15}$ מחברות? (וראה דבריי בקצת אריכות לעניין זה ב"זיכרונות האקדמיה ללשון העברית" תשכ"ט, עמ' 71-72).

הא' מלצר: מה שנמצא מתחת לקו זה מספר מופשט.

הא' דותן: אני מציע, עד כמה שהדבר נראה מוזר, לראות במונח "חלקי" כמות שהוא לא צורת סמיכות בריבוי, אלא מונח קפוא בצורתו, שאינו מחייב מספר זכר לפניו. כבר יש תקדימים לזה. עמדתי להציע זאת עוד לפני ששמעתי את דברי הא' ברגרין, והדוגמה שלו מסייעת לי ומחזקת אותי בדעתי. אכן אומרים: "אחד חלקי...". בהרגשת הדוברים כבר נתפס "חלקי" כמונח קפוא למעשה, שאינו מתרבה ואינו משתנה. ולכן אין כל זרות ב"אחד חלקי...". אדרבא, מי שלא יאמר כך יוחזק למתמיה. אני רוצה להביא דוגמה מלשון המקרא: הביטוי אשרי – צורתו כשם-עצם זכרי בריבוי, אבל הוא מצוי בנטייה: אֲשֶׁרִיף (ולא אֲשֶׁרִיף). יש הרואים בכך צורה קפואה בנטייה. אמנם אין הדמיון בין שתי הצורות שלם, אך אפשר להסתייע בכך. אני מציע לראות ב"חלקי" מונח קפוא כזה, שאינו צורת ריבוי, אלא מונח המציין את הקו שבין המונה והמכנה.

הא' בן-חיים: אמרנו: $2 + 2 =$ שווה... השתמשנו במלה נייטרלית כמלה קפואה. לפי זה אתה מציע: ארבע חלקי...

הא' צרפתי: אני רוצה לתמוך בדברי הא' דותן. התלמידים חושבים כך, ואפשר להכשיר מה שהם חושבים. מבחינה מתמטית הנושא עדין ביותר, והוא מתחום יסודות המתמטיקה. הדבר הפשוט ביותר הוא לאשר את הקיים. עד כמה שידוע, בלשון חז"ל אין שברים, שיש להם מונה שונה מ"אחד"; במקרים כאלה מדובר במשנה על "כך וכך חלקים" ללא ציון המכנה. מזה התפתחה בימי הביניים הצורה "ארבעה חלקים מחמש עשרה", וממנה "ארבעה חלקי חמש עשרה". הדבר הפשוט ביותר הוא לקבל "חלקי" כמונח קבוע שאינו נוטה.

הא' דותן: זה מה שקרה למונח "אחוז".

הא' בן-חיים: מבחינת הדקדוק "אחוז" נוטה.

הא' אורבך: לדעתי יש לבטל את הצורה "ארבע מחולק..." ; ואשר ל"חלקי" – יש להשאיר לדעתי את שתי האפשרויות: "ארבעה חלקי..." ו"ארבע חלקי...".

הא' מלצר: למה לנו לחדש חידושים, שלא נוכל להבהירם לא למורים ולא לתלמידים. הצורה "ארבעה חלקי חמש עשרה" טובה היא. לומר ששתי הצורות אפשריות – פירושו לכלבל את המורים ואת התלמידים.

הא' רבין: אני מציע, שלא להצביע על הצורה "ארבע מחולק לחמש עשרה".

הא' מלמד: השאלה, אם להשאיר זאת ברשימה או לא.

הא' שלי: לא.

הא' מלצר: אם כתוב "זה או זה", פירושו ששניהם כשרים.

הא' ייבין: איננו צריכים להתייחס לבעיה. ברגע שאנו אומרים, שכך צריך לומר, אנו כופים זאת על המורים. מורה האומר "ארבעה..." אומר דבר פסול, או לא?

הא' בן-חיים: הוועדה לא טרחה לחינם. לפני הוועדה הייתה שאלה, והיא הייתה צריכה

להחליט בה. היא החליטה, ששתי הצורות טובות. המליאה חייבת להצביע על כך.

הא' ייבין: אני מבקש להעמיד תחילה להצבעה את השאלה, אם יש צורך להחליט על כך. אם אתה אומר כך, הרי אתה מחייב את המורה לומר כך. פירוש הדבר, שמי שיאמר אחרת – טועה.

הא' דותן: אני מבקש מן החברים, שיראו זאת לא כשאלה פתוחה, שאנו צריכים להחליט בה, ששימו לגוד עיניהם את השימוש הנוהג למעשה ויענו על השאלה: האם אפשר להכשיר את השימוש, או שיש הכרח לשנות אותו? זה משנה את הנישה.

הא' בן-חיים: יש הרבה שימושים.

אנו עוברים להצבעה.

- 6 – בעד הצורה "ארבע מחולק לחמש עשרה" הצביעו –
- 8 – גנדה
- 11 – בעד הצורה "ארבעה חלקי חמש עשרה" הצביעו –
- 2 – גנדה
- 3 – בעד הצורה "ארבע חלקי חמש עשרה" הצביעו –
- 10 – גנדה
- 4 – בעד הצורה "ארבעה חלקי חמישה עשר" הצביעו –
- 11 – גנדה

הא' בן-חיים: דעת האקדמיה היא, שיש להמליץ לפני משרד החינוך, כי בספרי הלימוד ישתמשו בצורה "ארבעה חלקי חמש עשרה".

הא' אברמסון: בניסוח שלנו יש לומר, כי בשברים יש להשתמש בכיטוי זה.

הא' בן-חיים: כאשר אנו ממליצים על אחת משתי הצורות, איננו פוסקים דרך אחרת בלשון, אלא מבקשים לקבוע שימוש אחיד בהוראה בבתי הספר.

הא' דותן: מה יהיה עכשיו דין "אחד חלקי...?"

הא' בן-חיים: עלתה גם השאלה על "אחד חלקי..." – על כך אין החלטה, אם צריך להודיע שזה פסול, או לא.

הא' פליישר: הבעיה עומדת גם באשר ל"שניים": "שני חלקי..." או "שניים חלקי חמש עשרה".

הא' בן-חיים: עד עכשיו לא אמרנו, שמהו פסול. הא' ברגרין מבקש, שנודיע על משהו שהוא פסול. אם יאמרו "שניים" או "שני", עדיין זה יהיה לפי הדקדוק. הצעת הא' ברגרין ואומרת, שנפסול את השימוש של "אחד חלקי..."

הא' שלי: יאמרו: אחד חלק...

הא' אורבך: אני מציע שלא לומר זאת בצורה של פסילה, אלא בצורה חיובית. כשם שמודיעים שיש לומר "ארבעה חלקי...", כך אומרים: "חלק חמש עשרה".

גב' בהט: חלק אחד מחמש עשרה.

הא' אורבך: נודיע שיש לומר "חלק חמש עשרה..."

הא' מדן: צריך לומר "אחד", שהרי בנוסחה כתוב 1/15.

הא' צרפתי: מבחינת השימוש החשובי אי אפשר ששבר, שהמונה שלו אחד, יבוטא באופן שונה משברים אחרים. איני יודע מה הפתרון, אבל מוכרחה להיות כאן אחידות. האם אפשר להבין את "אחד" כסמיכות?

הא' ייבין: זו לא רק שאלה של "אחד", אלא של "שניים". אם אומרים "שני חלקי..." או "שניים חלקי...", זה קובע גם בשביל "אחד". אם אומרים "שניים", לפי דעתי אין פסול לומר "אחד חלקי...". "חלקי" נחשב כביטוי קפוא. אם מחייבים לומר "אחד חלק חמש עשרה", אנו מוכרחים לומר "שני חלקי...", ולא "שניים חלקי...".

הא' שלי: איני רואה כל פגם בשימוש "אחד חלק", "שניים חלקי...". החלטנו: אחד איקס, שניים איקס. איני רואה בכך פסול מבחינת העברית. אפשר לומר "שניים" בלי להזיקק לסמיכות.

הא' ברגרין: דומני שמקובל לומר: "שני חלקי...". בנוגע לאחד – "אחד מן...".

הא' מלצר: בשטף הדיבור יאמר כל מורה "אחד חלקי...", וזה יפה. צריך להחיר זאת.

הא' בן-חיים: לפנינו שלוש הצעות: "אחד חלק חמש עשרה", "אחד חלקי חמש עשרה", "אחד מן חמש עשרה".

הא' פליישר: משעה שקבענו "ארבעה", קבענו את "חלקי" כמלה שיש לה מין ומספר. אם אנו מחליטים "אחד חלקי...", אנו סותרים את העיקרון הקודם.

- 3- בעד הצורה "אחד חלק חמש עשרה" הצביעו-
- 13- בעד הצורה "אחד חלקי חמש עשרה"
- 2- בעד הצורה "אחד מן חמש עשרה"
- הצורה "אחד חלקי חמש עשרה" נתקבלה.

הא' ברגרין: האקדמיה אינה יכולה להחליט על כך ולפרסם ברבים את הצורה "אחד חלקי...".

הא' דותן: אי אפשר להחליט על "אחד חלקי..." מצד אחד, כלומר לוותר על הצורך בהתאם הדקדוקי, ומצד שני לתבוע את קיום ההתאם ולהחליט שהמספר שלפני "חלקי" צריך להיות במין זכר דווקא. לאור ההחלטה הזאת אני מבקש לשקול שנית את ההחלטה הקודמת לומר "ארבעה חלקי...".

הא' בן-חיים: המספר הסתמי במקורות משמש גם בזכר וגם בנקבה. אני יכול לומר "אחד חלקי...", וכדי להניח את דעתו של הא' ברגרין נמליץ לומר "אחד חלקי..." ואז אין בכך משום סתירה.

הא' ברגרין: אני מציע להניח את הדבר לעיון לישיבה הבאה.

הא' בן-חיים: אתה אומר, שהאקדמיה אינה יכולה לאשר דבר שיש בו שיבוש. האם "אחד חלקי..." זה שיבוש? יש לך חמישה עשר עפרונות. אתה אומר: "אחד העפרונות".

הא' אורבך: הכנסנו עצמנו לקושי. ב"ארבעה חלקי חמש עשרה" אין סמיכות. מדוע יהיה "אחד" בסמיכות? אין צורך בסמיכות. כשם שיכול להיות "ארבעה חלקי...", יכול להיות "אחד חלקי...".

הא' בן-חיים: "ארבעה" – אפשר לומר "ארבעת חלקי..." אבל "אָרְבַּע" לא יכול להיות אלא "חלק". אם אני אומר "חלקי", אני חייב לעשות את "אחד" נסמך, אבל אני מוכן לוותר על כך.

הא' מלצר: כשמדובר באחד, צריך לומר "אחד מן חמש עשרה", אבל גם מי שאומר "אחד חלקי" אינו טועה. על כן נקבע כלל שצריך לומר "אחד מחמש עשרה", אבל מותר גם לומר "אחד חלקי..."

הא' ברנגרין: המכנה הוא יחידה, ו"חלקי" שייך למונה. אי אפשר לומר "אחד חלקי עשר ולצרף למכנה את "חלקי".

הא' צרפתי: המונה יכול להיות ביטוי אלגברי. הוא אינו מונה את החלקים. גם זה מחייב אותנו לקבל את "חלקי" כביטוי קפוא.

הא' בן-חיים: הוועדה הביאה הצעה, והיא נתקבלה. במהלך הדיון עלתה שאלה חדשה. בהצבעה קיבלה רוב הצורה "אחד חלקי..." הא' ברנגרין טוען, שיש פה שיבוש גדול. לא נהגנו לחתוך עניין שהועלה במליאה. אני מציע, שהצורה "אחד חלקי..." תזכה לעיון נוסף של הוועדה. הבעיה עלתה היום במליאה. כדי למנוע אפשרות של הצבעה מקרית, אני מציע, שלא נחליט החלטה סופית בעניין זה בישיבה זו.

הא' דותן: לפי החלטת האקדמיה מהיום, איך קוראים $\frac{2 \times 3}{15}$, בזכר או בנקבה? לפי החלטה קודמת של האקדמיה יש להשתמש במספרים סתמיים בנקבה, ולומר "שתיים כפול שלוש". איך נאמר כאן: "שתיים כפול שלוש חלקי חמש עשרה"? או שמא נאמר זאת בזכר, לפי החלטת האקדמיה מהיום, "שניים כפול שלושה חלקי חמש עשרה"? החלטת האקדמיה מהיום אינה בת-ביצוע.

הא' ייבין: במקום להתווכח כאן אני מציע להעביר את השאלה לוועדה. הוועדה תחזור ותעיין בשאלה של האחד וגם של השניים; לפניה יהיה הפרוטוקול של הישיבה ודברי החברים; היא תחשב בדעות השונות, והיא תוכל גם לבדוק, אם יש סתירה בין ההחלטות השונות.

הא' בן-חיים: אם אנו מקבלים את הצעת הא' ייבין, אנו מסיימים את הדיון בשאלה זו. אני מבקש להשיב לפרופ' דותן. אמרנו "שתיים" ו"שלוש" בכפל. אנו נתקלים בבית הספר גם במלים פשוטות. החברים התקשו לומר "ארבע חלקי..." אמרנו: נסטה ונאמר "ארבעה חלקי..." זהו ביטוי מתמטי. בביטוי מתמטי אנו משתמשים בצורה אחרת.

הא' דותן: כלום $\frac{2}{15}$ אינו ביטוי מתמטי?

הא' אורבך: איננו באים לומר, איך יש להשתמש בלשון בפעולות מתמטיות. לא פסול הוא לומר "שניים כפול שלושה חלקי חמש עשרה". איננו יוצרים מילון למתמטיקה. ברגע שאתה מתחיל לעשות פעולות שונות, אינך יכול לקבוע לפי זה. אני חושב שצריך לומר: "שניים כפול שלושה חלקי..."

הא' ברנגרין: לאור הקושיה החמורה של פרופ' דותן, אני מציע להחזיר לוועדה גם שאלה זו. נדמה לי, שהצעת הוועדה הייתה נכונה, ואני מציע גם עכשיו לקיים החלטה זו.

הא' אורבך: המליאה קיבלה החלטה, ואי אפשר לבטל אותה.

הא' בן-חיים: ההחלטה של המליאה היום אינה שלמה, היא אינה נותנת תשובה ל"אחד

חלקי...". אני מציע לקבל את ההצעה של הא' ברגרין ולבקש מן הוועדה שתברר את השאלה של "אחד חלקי..." ואת הבעיה שהעלה הא' דותן על $\frac{2 \times 3}{15}$. אני מציע לצרף לוועדה את האנשים, שהיו בעיקר בעלי דעות מסוימות בשאלה זו, את ה' צרפתי, דותן וברגרין. הוועדה יחד עם חברים אלה תדון בשאלות אלה ותסכם את דעתה.

הגב' בהט: הוועדה לתקנת הלשון אומרת: "ההבחנה בין 'תגמול' ו'גמול', המובאת בספריהם של כמה מורי לשון, אין לה על מה שתסמוך, וראוי לבטלה. במקרא באה המלה 'תגמול' רק פעם אחת, ובמשמע של שכר טוב. מתוך הדוגמה היחידה אי אפשר להסיק מסקנה, שיש הבדל בין 'גמול' ו'תגמול'; 'תגמול' - לטובה, 'גמול' - לטובה וגם לרעה. במקורות שלאחר המקרא אין הבדל משמעות בין שתי מלים אלה, למשל: הספר 'תגמולי הנפש' דן בו המחבר גם בשכר וגם בעונש. גם היום אין הבחנה כזאת נוהגת. נכון אפוא השימוש ב'פעולות תגמול', ואין צורך לשנות שמן ל'מעשי גמול'. בבחינות בגרות נבחנים התלמידים על שאלה זו ונאמר להם שצריך להבחין בין 'גמול' - לטוב, ו'תגמול' - לרעה.

הא' אורבך: יש בעיה של מפקחים המוציאים ספרים, והתלמידים חייבים לקרוא אותם ולהיבחן בהם.

הצעת הוועדה נתקבלה.

הא' בן-חיים: הוועדה אומרת, שראוי להימנע מן השימוש במלה "נוכחי", במקום שמקובל במקורותינו השימוש בכינוי הרמו: הוה, הזאת, האלה.

הא' שבטיאל: אני מציע לפסול בהודמנות זו גם "עכשוי" ו"פתאומי".

הא' אורבך: אי אפשר אנג הצעה לפסול מלה אחת להעלות הצעות לפסול מלים אחרות. אתה יכול להעלות את הצעתך, ונדון בה.

הא' שלי: אני מציע, שנוסיף עוד כמה אפשרויות. מה שמוצע כאן אינו פותר את השאלה בשלמותה. המלה "נוכחי" משמשת כיום גם כמה וכמה צירופים אחרים. יש להוסיף מלות עזר כגון הוה, הקיים, כיום, של עכשיו ועוד אחרות. ויש לצרף דוגמאות.

הא' בן-חיים: על המזכירות לאסוף דוגמאות שבהן משתמשים ב"נוכחי" ולהורות, כיצד לומר זאת אחרת. הכוונה קודם כול הייתה לפסול את "נוכחי".

הא' מלצר: יש מקרים שיש בהם צורך ב"נוכחי".

הגב' בהט: מה שהציע הא' שלי - וזה כתוב בויתרון הדברים - לא נתקבל. היו חברים בוועדה שאמרו: לא נשלול את המלה "נוכחי" תמיד; כשצריך לומר "היום" או "המצב של עכשיו", אתה יכול לומר - לפי דעת רוב חברי הוועדה - גם "נוכחי". מתי יש להימנע מן השימוש במלה "נוכחי"? - במקום שאתה יכול לומר "הוה". בשאר המקרים מותר לך לומר "נוכחי". לא הייתה פסילה של המלה.

הא' שלי: איני זוכר הצבעה כזו בוועדה. שאם כך הדבר, הרי עליי לראות את החלטת האקדמיה כאומרת, שיש רק תחליף אחד - "הוה". ואם איני יכול להשתמש ב"הוה", מותר לי לומר "נוכחי", ולכן אני מתנגד.

הגב' בהט: זה יפחית, ולא יאסור. במקום שאפשר לומר "הוה" - אנו אוסרים; במקום שאי אפשר לומר "הוה" - איננו מתערבים.

הא' אורבך: המלים "ראוי להימנע" פירושו, שאין להשתמש בזה.

הא' ברגרין: אני מבקש להעיר על דיוק ההחלטה.
 כאן מדובר על "נוכחי" במובן "הזה" ולא במקום "של עכשיו". פעמים שצריך לומר "נוכחי" - של ההווה, של עכשיו.

הא' בן-חיים: ההמלצה מכוונת להוציא את השימוש המופרז במלה "נוכחי". אני חושב, שבשום מקרה אין צורך לומר "נוכחי". אחר-כך באה הצעה להביא רשימה של צורות אחרות, כדי להראות שלא צריך להשתמש בכל מצב במלה "נוכחי", וכך ימעטו להשתמש במלה זו. מתי מותר לומר "נוכחי" - אין זה מתפקידנו לקבוע. אין מקום שאי אפשר להחליף את המלה "נוכחי".

הא' מלצר: יש לי הרגשה, שכמה מלים עומדות על הפרק כבר שנתיים, ובינתיים משתמשים במלים איומות, שהפגומות בהן קשות הרבה יותר.

הא' ייבין: אני מוכן להצביע בעד ההצעה, שאין לומר "נוכחי" במקום "הזה", ואיני מוכן להצביע בעד ההצעה, שאין לומר "נוכחי" במקום "קיים".

הא' בן-חיים: אנו ממליצים להימנע מן השימוש במלה "נוכחי". החברים העירו, שהדוגמאות המובאות כאן אינן מספיקות כדי לשכנע את הקהל שהמלה אינה דרושה, וצריך להוסיף דוגמאות. אנו מבקשים מן המזכירות לעשות זאת.

הא' ייבין: המזכירות קיבלה הנחיה להוסיף דוגמאות לשימוש של "קיים", ולכך אני מתנגד.

הא' בן-חיים: אני מעמיד להצבעה את ההצעה להשאיר את הנוסח שהציעה הוועדה, בתוספת דוגמאות המאפשרות לקהל לוותר על המלה "נוכחי", מול ההצעה להשאיר את הנוסח כפי שהוא בלי הוספת דוגמאות.

- בעד הנוסח של הוועדה בתוספת דוגמאות הצביעו - 9
 - בעד הנוסח של הוועדה ונגד הוספת דוגמאות - 4
- ההצעה להוסיף דוגמאות - נתקבלה.

הא' בן-חיים: ההצעה הבאה של הוועדה לתקנת הלשון אומרת: הצירוף "עמד מאחוריו" שימוש פסול, כשהכוונה היא "היה לו לעזר", וכשר הוא במשמעות: היה אחראי, "משך בחוטים".

הא' אורבך: נוסח ההצעה אינו מתאים.

הא' בן-חיים: נגיה, שהנוסח מוטעה. השאלה היא: מה רצתה הוועדה? היא ביקשה לפסול את השימוש "עמד מאחוריו", כאשר הכוונה היא "היה לו לעזר". התוספת מיותרת.

הגב' בהט: "בהדחת השרים עמד משהו מאחוריו".

הא' אורבך: יש לצירוף זה גם משמעות של עזרה, סיוע.

הא' בן-חיים: הוועדה רצתה לשלול את הביטוי במשמעות של עזרה. נאשר את החלק הראשון.

הא' ייבין: לפי דעתי זה ביטוי חסר משמעות. אפשר לעמוד מאחורי אדם ולא לעשות כלום. אי אפשר לפסול חלק מביטוי. מדוע הוא כשר במובן של "היה אחראי"? אנו רשאים בכלל לפסול את הביטוי "עמד מאחוריו", ולא יותר. אין צורך לעמוד על מובנים שונים.

הא' שלי: במובן של עמידה מאחורי משהו, במובן הפיסי, אי אפשר לפסול את הביטוי.

הא' צרפתי: מה ראתה הוועדה לפסול את הביטוי? אני מבין, שפוסלים ביטוי, כאשר יש לו משמעות מסוימת במקורות, והקהל משתמש בו במשמעות מוטעית. או שפוסלים ביטוי, כי הוא חיקוי לביטוי זר, ויש בעברית ביטוי אחר. אולם אם הנימוק הוא, שהביטוי אינו נמצא במקורותינו - הרי העם רשאי לחדש ביטויים שונים. למה הוא פסול?

הגב' בהט: מה הנחה את הוועדה, כבואה לנסח את ההצעה? הוועדה החליטה, שהביטוי "עמד מאחוריו", התופס את מקומו של הביטוי המקובל "עמד לימינו", הוא פסול, אבל בהוראה אחרת הוא יכול להיות כשר. איני מוצאת כאן שום סתירה. אפשר לומר "עמד מאחוריו" במשמעות של "משך בחוטים", "הניע את הגלגלים"; אבל לביטוי "עמד מאחוריו" ולביטוי "עמד לימינו" יש משמעויות שונות. זה אינו דוחה ביטוי מקובל במקורות. אפשר לתקן את ניסוח ההצעה.

הא' אורבך: אני חושב, שיש להתנגד לגישה זו. אין ביטוי חייב לדחוק ביטוי אחר. איני רואה, שהביטוי "עמד מאחוריו" דוחק את הביטוי "עמד לימינו". אם רוצים לפסול את הביטוי "עמד מאחוריו" - זה בסדר; אם רוצים להכשיר אותו למי שמושב בחוטים והוא עוזר בכך - הרי הוא יכול לעזור או לקלקל, אך על כל פנים הוא יכול גם לסייע. אין סיבה לפסול את הביטוי מבחינת הלשון העברית. אין האקדמיה צריכה לצאת למלחמה נגד הביטוי רק משום שיש אנשים שאינם משתמשים בביטוי "עמד לימינו".

הא' שבטיאל: רוב הניבים הם מטאפוריים, ציוריים. אף "עמד מאחוריו" כמותם, ויש להכשירו. וכעורים הם באמת הביטויים: "התלבש עליו", "מחזיק ממנו" ודומיהם, שרווחים הם בשימושם של הבריות.

"עמד מאחוריו" טוב בהרבה מן "נתן לו גיבוי", שהוא תרגום נפסד מלשון לעז. ודין הוא שנעקרנו מלשונו - ולא לתר.

הא' בן-חיים: בסעיף זה יש משהו יוצא דופן. כאן נאמר, שהשימוש פסול. אם רצו לומר, שמוטב להימנע משימוש מופרז בביטוי, ואפשר לומר "עמד לימינו" - הרי זה אפשר, ואולי טוב. אבל אין לחלק בין שתי אפשרויות, כי אם אתה מחלק - אתה מכניס את שאינו רצוי לך בדלת אחורית.

הא' אורבך: אני מציע לדחות את ההצבעה בעניין זה.

הא' דותן: אני מציע להסיר את העניין מסדר-היום, ולא לפסוק בעניין זה.

הא' מלצר: הביטוי המקובל "פלוני נתן גיבוי" הוא מכוער; אבל הביטוי "עמד מאחוריו" הוא דווקא יפה וציורי כדי להביע בו רעיון זה, ואיני יודע למה לא נכשירו.

הא' בן-חיים: יש שתי הצעות קיצוניות: להכשיר או לפסול. יש גם הצעה אחרת - שלא להיזקק לעניין זה. אני מציע שנסכם בהצבעה.

בעד ההצעה שלא להיזקק לעניין ולהסירו מסדר היום הצביעו - 13
 ההצעה להסיר את העניין מסדר היום נתקבלה.